

Demostene Andronescu s-a născut pe 3 decembrie 1927, într-o familie de țărani din Câmpuri, Vrancea. A fost dat, în 1939, la Gimnaziul Industrial de la Pătârlagele, din Buzău, dar taxele mari l-au obligat să se retragă și să devină copil de trupă. În toamna anului 1948 s-a înscris la Facultatea de Istorie din București, pe care a absolvit-o în 1952. A fost arestat înaintea susținerii examenului final, fiind condamnat la cinci ani temniță grea. Grațiat în 1955, s-a înscris la Facultatea de Filologie Clasică din București, dar a fost arestat din nou și condamnat la 20 de ani muncă silnică, fiind eliberat în 1964. După eliberarea din închisoare, a fost urmărit atent de Securitate până în 1989. Între 1991 și 2010 a fost redactor-șef adjunct al revistei *Puncte cardinale* din Sibiu (unde a și debutat editorial, în 1995, cu volumul de versuri *Peisaj lăuntric*).

DEMOSTENE ANDRONESCU

REEDUCAREA DE LA AIUD

O radiografie memorialistică

Copertă:
Asign

Ilustrații:
Andrei Mănescu

Sursă ilustrații:
Fortul 13, Jilava

Prefață:
Răzvan Codrescu

Corecțură:
Tudor Călin Zarojanu

DTP:
Valentin Dan

Ediție îngrijită de **Răzvan Codrescu**

© Manuscris, 2018

Manuscris
Str. Negru Vodă 30
Pitești, România
0774 651 257
edituramanuscris.ro

EDIȚIA A DOUA,
ÎNGRIJITĂ ȘI PREFAȚATĂ DE
Răzvan Codrescu

MANU
SCRIS 
EDITURA

Pitești / 2018

C
Corpus Studentesc Legionar – 30, 42
Criterion – 259
Cuvântul – 264

D
Decemviri – 133, 274, 332
Dictatul de la Viena – 48
Direcția Generală a Securității Poporului (Securitatea) – 21, 24, 35, 38, 41-42, 45-47, 49-52, 55, 65, 68, 83, 90, 101, 119-120, 150, 182, 195, 199, 212, 215, 221, 239, 251, 256, 267-268, 309, 342-343
Divizia „Horia, Cloșca și Crișan” – 30, 220
Divizia „Tudor Vladimirescu” – 30, 220, 294

G
Gândirea – 85, 187, 264
Gherla (reeducare) – 24, 249-252, 260
Glasul Patriei – 101, 339

L
Liga Apărării Național Creștine (LANC) – 311

M
Ministerul de Interne, instituție – 24, 36-37, 53-54, 84, 171, 176, 195, 247, 267, 310, 323
Mișcarea Legionară – 26-30, 42, 48, 55, 84, 96, 102-103, 130, 134, 161, 173-176, 184-185, 190, 200, 234, 252-259, 262, 269, 273-274, 287, 294, 297, 301, 326, 329, 335

N
Nicadori – 274, 332
NKVD – 28

P
Partidul Național Liberal – 279
Partidul Național Țărănesc – 279
Partidul Social Democrat – 279
Pitești (reeducare) – 8, 9, 19-21, 23-24, 33-35, 39, 50, 53, 57, 64, 72, 79, 82-83, 112, 141-144, 219-220, 226, 229, 249-252, 255, 260, 266-267, 279, 309
Puncte Cardinale – 10, 197, 220, 246, 250, 342-343

R
Rebeliunea legionară – 44, 295
Revoluția maghiară (1956) – 240, 294, 298
Rezistența armată anticomunistă – 49

S
Serviciul Român de Informații (SRI) – 101, 119, 199, 249, 256
Serviciul Special de Informații (SSI) – 29
Scânteia – 279
Siguranța – 28, 30, 324

U
Uniunea Asociațiilor Studenților din România – 245
Uniunea Tineretului Muncitoresc – 245

Cuprins

Prefață la ediția a doua / 7

RĂZVAN CODRESCU

REEDUCAREA DE LA AIUD (o radiografie memorialistică)

- Introducere / 19
Pregătirea reeducării de la Aiud / 33
Colonelul Gheorghe Crăciun: schiță de portret / 41
Acțiuni preliminarii începerii reeducării / 57
În seara aceea Dumnezeu s-a culcat flămând... / 71
Începerea reeducării / 79
O înscenare diabolică: „Comandamentul Legionar” / 93
Să nu-ți faci idoli din oameni în viață! / 99
Ca să fii tare, trebuie să fii singur / 107
Noaptea ucigașilor de vise / 127
Fabrica sau groapa cu lei / 147
Zarca și Celularul / 165
Diversificarea mijloacelor de „convingere” / 179
Cartea Albă / 199
Grupul „recalcitranților” / 203
Damnații / 223
Vameșul și fariseul / 231
Portretul fiarei la tinerețe / 239
Exploatarea propagandistică a rezultatelor reeducării / 249
Un posibil epilog / 271
„Întoarcerea din cruciadă” / 275
- ANEXĂ DOCUMENTARĂ**
Declarație (15.12.1962) / 287
Declarație (15.03.1964) / 291
Raportul colonelului Crăciun la încheierea reeducării / 305

REEDUCAREA DE LA AIUD

O radiografie memorialistică

Introducere

Despre ceea ce s-a întâmplat, atât în închisori, cât și în între-gul univers concentraționar din România, s-a scris relativ puțin, și s-a publicat și mai puțin, în raport cu dimensiunea apocaliptică a suferințelor îndurate de atâția oameni în aceste adevărate temple ale ororii. Dar și ceea ce s-a publicat, atât cât s-a publicat, a apărut în ediții confidențiale și, adesea, mai mult decât modeste, din inițiativa și pe cheltuiala unora dintre victime, fiind mai totdeauna ignorate, cu oarecare ostentație, atât de clasa politică, cât și de opinia publică românească în general. Nici chiar istoricii, cărora le-ar incumba sarcina de a cerceta și de a explica pentru posteritate ce a fost și ce s-a întâmplat în *gulagul românesc*, nu se îngheșuie să facă acest lucru, nici chiar acum, când nu mai pot invoca imposibilitatea accesului la arhive. Astfel stând lucrurile, este oarecum normal ca majoritatea românilor să nu știe nimic – sau aproape nimic – despre reeducarea de la Pitești, de exemplu. Nu mai vorbesc de cea de la Aiud, despre care chiar nu s-a scris nimic consistent, deși, ca rezultate, ea a fost tot atât de cumplită ca și cea de la Pitești. Că românul de rând, copleșit de griji și victimă a unei interminabile „tranzitii“, nu are cunoștință de aceste orori este oarecum explicabil. Cu totul inexplicabil este însă faptul că până și intelectualitatea, care este – sau care ar trebui să fie – „conștiința cetății“, manifestă o vinovată indiferență față de ceea ce s-a întâmplat timp de două decenii în gulagul românesc, chiar

și după ce i s-a atras atenția, încă de timpuriu, de către o voce autorizată, asupra importanței studierii și elucidării problemelor pe care le generează aceste diabolice „experiente“. Este vorba de Virgil Ierunca, celebrul exilat căruia, în 1990, i-a apărut, la Editura Humanitas, cartea intitulată *Fenomenul Pitești* (după câte știu eu, singura scriere în domeniu căreia i s-a acordat, de către „o parte a intelectualității“, oarecare atenție).

Iată ce spune exilatul român de la Paris despre acest „experiment“: „*Toată lumea cunoaște azi Arhipelagul Gulag. Toată lumea mai știe că, sub denumirea posibilă de Arhipelag MAI, el s-a întins și asupra României. Ceea ce n-a ajuns însă – și încă – la cunoștința tuturor este că în Arhipelagul românesc a existat o insulă a ororii absolute, cum alta n-a mai fost în întreaga geografie penitenciară comunistă: închisoarea de la Pitești. Acolo a început la 6 decembrie 1949 o experiență de o sumbră originalitate denumită reeducare și tinzând la distrugerea psihică a individului*“. Și, în încheiere, face următoarele precizări: „*Fenomenul Pitești ni se pare a depăși în orăre, din fericire nu și în durată, reeducarea de tip chinezesc. Paralela între aceste două experiențe de distrugere a psihismului se impune de la sine, oricare ar fi explicațiile acestui straniu paralelism pe care le vor găsi istoricii de mâine. Azi ne revine nouă, contemporanii acestei degradări, ai acestui proiect demonic [...], sarcina de a culege pentru memoria de mâine elementele ce definesc fenomenul Pitești*“. Avem, cu alte cuvinte, datoria morală de a smulge uitării destinul acestei nefericite generații de intelectuali (amintesc că tinerii asupra cărora s-a făcut „experimentul“ de la Pitești au fost în marea lor majoritate studenți) și de a elucida, atât pentru contemporanii miopi (sau numai neinformați), cât și pentru posteritate (mai ales pentru posteritate), multiplele probleme legate de acest cumplit „experiment“.

Are dreptul la această „aducere aminte“ un Pop Cornel, de exemplu, a cărui figură o voi evoca pe scurt, pentru edificare,

în cele ce urmează. Desigur, același drept îl au toți cei care au trăit ororile gulagului românesc. L-am ales însă pe el pentru că mie mi se pare o figură emblematică din acest punct de vedere.

Pop Cornel, fost eminent student al Facultății de Medicină din Cluj, care, atât prin pregătirea sa profesională și umanistă, cât și prin înalta sa ținută morală, promitea să devină un fel de lider de generație, a nimerit și el, ca majoritatea colegilor săi, în „iadul“ de la Pitești. Turcanu¹, care-i cunoștea biografia, s-a ocupat personal de el și în sase săptămâni de tortură continuă a reușit să facă din acest om integrul și echilibrat un „neom“, un robot care executa orbește tot ceea ce îi cerea „dresorul“ său. Pentru a ilustra ce făcuse tortura din acest om, reproduc următoarea scenă evocată de unul dintre „piteșteni“: Pentru a-l ține sub tensiune și a-i spori dezumanizarea, Turcanu, ori de câte ori avea de făcut câte o „operatie“ mai dificilă, îl lua pe el „mâna a doua“. Într-o zi, pe când „trudeau“ împreună să aducă la ascultare un „pacient“ care se încăpățâna să reziste, Pop Cornel se oprește deodată din „lucru“ și se adresează „dresorului“ său: „*Domnule Turcanu, am gândit rău despre dumnevoastră. Scoateți răul din mine!*“. Și zicând acestea, își dădu jos pantalonii și se întinse alături de victimă! Nu se știe ce gând nătâng o fi trecut prin mintea tulbure a nefericitului om, dar Turcanu a interpretat acest gest în felul lui, considerând că Pop Cornel a recurs la acest tertip pentru a oferi victimei un moment de respiro și, în consecință, i-a ordonat

¹ Începută la Suceava și continuată diabolic la Pitești și Gherla, prima și cea mai dură fază a „reeducării“ se leagă fatidic de numele deținutului-torționar Eugen Turcanu (n. 8.VI.1925), fost membru al Frățiiilor de Cruce, student la Drept (Iași), trecut la comuniști după 1944, dar demascat și arestat în 1948 ca fost legionar, iar în februarie 1949 condamnat la 7 ani. Adevarat geniu al răului, se pune ca unealtă la dispoziția Securității, care în cele din urmă îl scoate „țap ispășitor“ (alături de principalii săi colaboratori), executându-l prin împușcare la 17.XII.1954. (*Nota editorului*)

să treacă „în poziție“, ceea ce însemna reluarea întregului ciclu al reeducării.

S-ar putea ca Turcanu să nu fi greșit totuși în aprecierea lui, pentru că Pop Cornel a mai făcut și cu alte ocazii dovada că, pe undeva, prin străfundurile răvășite ale sufletului său, mai păstra o fărâmă din omul care fusese altădată. Ion Munteanu, coleg cu el de facultate, relatează că, întâlnindu-l odată, după cădere, în loc de orice altă discuție, acesta i-a recitat cu ochii în lacrimi balada lui Ștefan Aug. Doinaș *Mistrețul cu colți de argint – „o tristă spovedanie a propriei sale vieți“*. Într-adevăr, Pop Cornel se aseamănă prințului din baladă, fiind sfâșiat, ca și acesta, de propriul său ideal. Și încă o dovadă că el percepea exact starea în care se găsea o constituie faptul că, în ultimul cuvânt pe care l-a rostit la procesul în care a fost judecat împreună cu Turcanu și cu mulți alții, a cerut să fie condamnat la moarte. Și a fost condamnat la moarte și executat. „Numai că – remarcă cineva – această condamnare pentru el nu a fost o pedeapsă, a fost o eliberare“. Și o ispășire asumată, aş adăuga eu.

Am amintit deja mai sus că, pe lângă datoria de a smulge uitării „destinul acestei generații crucificate“, mai avem și obligația de a elucida, pentru contemporani și pentru posteritate, unele probleme legate de acest diabolic „experiment“, cum ar fi: identificarea inițiatorilor acestui proiect, identificarea celor care au dat dispoziții să fie pus în aplicare și care l-au „monitorizat“ și, nu în ultimul rând, stabilirea cauzelor pentru care *doar* România a avut parte de un asemenea „experiment“, despre care (pentru a nu cădea în „păcatul“ evreilor care afirmă unicitatea holocaustului) nu voi spune că a fost unic, ci doar că, pe o scară a ororilor săvârșite în cimpulitul secol XX, el se situează pe una dintre treptele cele mai de sus.

Toate aceste probleme trebuie lămurite, pentru a nu mai da prilejul, nici celor de rea-credință, nici celor neinformați,

să interpreze în fel și chip această cumplită tragedie, așa cum face dl H.-R. Patapievici, de exemplu, care consideră, nici mai mult, nici mai puțin, „fenomenul Pitești“ drept „expresie a specificului național românesc“! Într-un eseu publicat în nr. 1 al revistei 22, din ianuarie 1994, dumnealui spune textual: „*Abia când privim spațiul mioritic ca anticameră a fenomenului Pitești, gravitatea chestiunii specificului național este cu adevărat pusă*“. Această aserțiune a autorului *Politicelor* a scandalizat, pe bună dreptate, pe mulți, deși s-ar putea ca dl Patapievici să se fi referit doar la „resemnarea“ ciobanului mioritic și nu la crima propriu-zisă. S-ar putea, deci, ca dumnealui să considere fatalismul ca „specific național al poporului român“. Dar această interpretare nu poate fi acceptată, deoarece victimele de la Pitești nu s-au lăsat hăcuite din fatalism. În cazul lor nu există altă alternativă, liberul arbitru fiindu-le anulat. Și apoi, toți cei care își dau cu părerea despre acest „fenomen“, deci și dl Patapievici, ar trebui să remарce și reversul medaliei, adică dimensiunea eroică a celor întâmplate aici. Căci Piteștiul nu a fost numai oroare și abjecție, ci a avut și o imensă dimensiune eroică. Amploarea supliciilor și a ororii atestă amploarea rezistenței care trebuia înfrântă. Dacă toți cei care au fost supuși „reducării“ ar fi acceptat-o fără a se opune, „fenomenul“ nu ar mai fi avut loc și dl Patapievici ar fi trebuit să caute în altă parte „specificul național al poporului român“.

Să trecem acum în revistă problemele legate de acest experiment, după cum au fost enunțate mai sus. Este vorba de identificarea celor care au inițiat și conceput acest proiect (prima problemă), a celor care l-au pus în aplicare și au supravegheat îndeplinirea lui (a doua problemă), precum și cauzele pentru care *doar* deținuții din România au avut parte de un asemenea tratament (a treia problemă).

Supozitia că reeducarea aparține, ca inițiativă și concepție, unei mentalități străine se sprijină pe date indubitable. Este deja

un truism faptul că ea a fost inițiată de Moscova și minuțios pusă la punct în birourile Ministerului de Internații și ale Comitetului Central, sub directa îndrumare a consilierilor sovietici, de către comuniștii care erau în posturi de conducere, în marea lor majoritate alogenii. Generalul Pintilie (Pantiușă) era rus², iar Ana Pauker³ și triada demonică din preajma ei (Nicolasciu⁴, Dulbergher⁵, Zeller⁶), precum și Teohari Georgescu⁷, Sepeanu⁸, Koller⁹,

² Pantelimon Bodnarenco (zis „Pantiușă”), de fapt ucrainean de origine, românizat în 1949 ca Gheorghe Pintilie. A devenit în 1948 primul șef al Direcției Generale a Securității Poporului (D.G.S.P.), iar în 1952 adjunct al ministrului de Internații. A fost cel care l-a arestat personal pe Lucrețiu Pătrășcanu. A murit la 83 de ani, în 1985, căzut în dizgrația regimului ceaușist. (N. ed.)

³ Hanna Rabinsohn (Pauker se numea după soțul ei, ilegalistul comunist Marcel Pauker), născută în 1893 și decedată în 1960, a ocupat cea mai înaltă funcție politică deținută de o femeie în istoria României, fiind prima femeie vicepremier și ministru de Externe (1947-1952) atât din istoria României, cât și din lume. (N. ed.)

⁴ Odiosul Alexandru Nicolasciu (Boris Grünberg): agent K.G.B., ajuns în România general de Securitate, iar la un moment dat chiar secretar general în M.A.I. (a supraviețuit comunismului și a murit, nedeosit, în 1992). (N. ed.)

⁵ Mișu Dulgheru (Moise Dulbergher) s-a aflat în conducerea Securității încă de la înființarea ei în locul vechii Siguranțe (în august 1948). A intrat în umbră după 1955. S-a născut în 1909, dar nu se cunoaște data decesului. (N. ed.)

⁶ Ludovic Zeller (Cseller), conducător al Securității în Ardeal și Maramureș, cu un rol însemnat în „reeducarea“ de la Pitești și Gherla. În 1953 s-a sinucis (unii zic că din pricina remușcărilor). (N. ed.)

⁷ Ministrul de Internații între 1945 și 1952. După unele surse, ar fi fost evreu și l-ar fi chemat Burăh Tescovici. Căzut în dizgrație o dată cu Ana Pauker și Vasile Luca, a murit în 1976, aproape anonim. (N. ed.)

⁸ Tudor Sepeanu (n. 1914, fiu al unui avocat evreu) a fost șef al Direcției Regionale București a Securității Poporului, apoi șef de serviciu (Inspecții) în Direcția Generală a Penitenciarelor. A căzut în dizgrație după 1950. (N. ed.)

⁹ Ștefan Koller (uneori grafiat și Coller), născut în 1916, a luptat de partea comuniștilor în războiul civil din Spania, iar după bolșevizarea României a ajuns locotenent-colonel de Securitate, fiind o vreme în fruntea Direcției Generale a Lagărelor. Se știe că a părăsit țara pe vremea lui Ceaușescu, se pare cu sprinț... american. (N. ed.)

Tiberiu Lazăr¹⁰, ca să-i enumăr doar pe cățiva dintre cei implicați, erau evrei. Desigur, au fost și destui români, cozi de topor, care au participat la această criminală acțiune. Mă refer la cei cățiva directori de închisoare (Alexandru Dumitrescu¹¹, Goiciu¹², Gheorghiu¹³ etc.), la unii dintre ofițerii politici și dintre gardieni, precum și la grupul primilor tortionari cu ajutorul căror s-a demarat reeducarea. Unii dintre ceștia din urmă, cei care au făcut parteua urâtă a trebii, au fost judecați și execuți, pentru a nu mai putea depune mărturie, iar alții au fost inclusi și judecați în lotul „țapilor ispășitori“. Printre creierele care au clocit „acțiunea“, eu nu știu însă să fi fost vreun român. Nu vreau prin aceasta să minimalizez vinovăția românilor care au fost complici la aceste orori, pentru că ei sunt cel puțin tot atât de vinovați ca și cei care le-au pus la cale. Vreau doar să reliefez faptul că reeducarea de la Pitești nu aparține – nici în inițiativă, nici în concepție – românilor, ci are cu totul alte origini. Eu nu cred că a fost doar o simplă coincidență faptul că, o dată cu debârcarea Anei Pauker și a grupului său de „deviaționiști“, în vara anului 1952, a începat și reeducarea. Se vorbea chiar, printre cei avizați, că Gheorghiu-Dej ar fi vrut să o facă răspunzătoare pe această

¹⁰ Tiberiu Lazăr, despre care se știu puține date exacte, a fost comandant de închisoare la Făgăraș, Gherla și Peninsula. (N. ed.)

¹¹ Născut în 1914, oltean de origine, ajuns la gradul de căpitan, a fost directorul închisorii de la Pitești în perioada reeducării (1949-1951), pentru care a fost tras la răspundere, împreună cu grupul Turcanu, iar după 1957 i s-a pierdut urma („Să fi fost suprimat ca unul care știa prea multe?“, se întreba Virgil Ierunca în *Fenomenul Pitești*). (N. ed.)

¹² Petre (Petrache) Goiciu (1905-1980), se pare găgăuz de origine, ajuns ofițer de Securitate și comandant al închisorilor de la Galați (1950-51) și Gherla (1952-1958), una dintre cele mai elementare și mai bestiale figuri de tortionari din epoca stalinistă. (N. ed.)

¹³ Constantin Gheorghiu, director la Gherla în momentul reeducării (înainte de Goiciu), cu grad de colonel. (N. ed.)